

Suriname 1960 – 1974

Fotodagboek van een Friese ingenieur

Jan Sjaarda

Uitgeverij THOTH Bussum

Een Friese ingenieur in Suriname 7

Werk 31

Sluis 32

Haven 42

Vliegveld 50

Dagelijks leven 57

Markt 58

Paramaribo 68

Feesten 92

Vakantie 115

Uitstapjes 116

Stoelmanseiland 138

Curaçao 148

Mijn vader de fotograaf 156

Onze gezamenlijke ontdekkingsreis 158

Een Friese ingenieur in Suriname

De pas geasfalteerde weg met vangrail tussen Moengo en Albina, ter hoogte van Moengotapoe, 1973. Als ingenieur moet dit beeld Dirk Sjaarda tevreden hebben gestemd. Asphalt rijdt heel wat prettiger dan een rood opstuivende laterietweg. De foto werd genomen op weg naar een korte gezinsvakantie in Kourou, Frans Guyana. De laterietweg was toen net geasfalteerd, waarmee Albina een stuk beter bereikbaar werd vanuit Moengo en Paramaribo. Mogelijk heeft Dirk zelfs gewerkt aan dit project.

Met de koffer in de hand loopt Dirk Sjaarda voor het Centraal Station van Amsterdam, op weg naar de bus die hem naar Schiphol zal brengen, 1960. Dirk kijkt de fotograaf ernstig aan, het haar in een strakke scheiding en in toom gehouden met een lik brylcreem. De man die hem haastig passeert laat zien dat deze foto niet is geënceneerd. De straatfotograaf heeft spontaan afgedrukt toen Dirk in zijn lens keek. Begin jaren '60 waren straatfotografen actief op plekken die veel dagjesmensen of bezoekers trokken. Dirk heeft deze foto laten afdrukken en opsturen als aandenken aan het begin van zijn grote reis naar Suriname.

Vertrek naar Suriname

Op 7 mei 1960 vertrekt Dirk Sjaarda met vlucht KL771 vanaf luchthaven Schiphol te Amsterdam naar luchthaven Zanderij te Suriname. Hij heeft een aanstelling op zak om er drie jaar te gaan werken voor het departement van Openbare Werken en Verkeer. Dirk is dan 24 jaar oud.

In 1956 heeft hij zijn diploma behaald als ingenieur in de weg- en waterbouw aan de HTS te Leeuwarden. Na zijn militaire diensttijd werkte hij twee jaar voor ingenieursbureau Van Hasselt en De Koning te Nijmegen. Maar het avontuur trok. Dirk solliciteerde op een functie overzee en wordt als jonge ingenieur uitgezonden naar Suriname, op dat moment nog deel van het Koninkrijk der Nederlanden.

Vlucht KL771 is de eerste vliegreis in zijn leven. Het is een lange trans-Atlantische vlucht met tussenstops in Zürich, Lisabon en op de Kaapverdische eilanden. Het is zijn eerste kennismaking met de KLM. Wat dan nog in het verschiet ligt is een brief van de luchtvaartmaatschappij uit 1972, waarin 'de heer Tsjaarda' uitbundig wordt geprezen omdat hij 'met grote voortvarendheid is opgetreden' en er aldus in is geslaagd om tijdig de noodzakelijke voorzieningen te realiseren voor de uitvoering van 'de eerste Boeing 747 vlucht naar Paramaribo' op 7 april 1972. Uiteindelijk zal Dirk als civieltechnisch ingenieur werken aan bijna alle luchthavens van het Nederlandse rijksgedeelte in de West, niet alleen aan die in Suriname – Zanderij, Zorg & Hoop en de airstrips in het uitgestrekte Surinaamse binnenland – maar ook aan de vliegvelden van Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten.

De aanstelling in Paramaribo is tot stand gekomen in de vorm van een 'aanwijzing' met inachtneming van onder meer het 'West-Indisch Uitzendingsbesluit 1925' en de 'Surinaamse Landsverordening van 7 oktober 1949'. Een aanwijzing, omdat ambtenaren in die tijd nog geen arbeidscontract kregen, maar bij besluit werden aangesteld. In zijn curriculum vitae, opgesteld in 1983, schrijft Dirk dat zijn werkzaamheden in die jaren bestonden uit 'het houden van toezicht op in uitvoering zijnde werken, zoals grondwerken, rioleringen, polderaanleg en de bouw van een schutsluis'. Die schutsluis, met bijbehorende brug, bij het plaatsje Uitkijk zou zijn eerste grote project worden en het project dat hij het meest uitvoerig vastlegt op de gevoelige plaat.

Suriname 1960, gelijkwaardig land in het Koninkrijk

Toen Dirk in 1960 voor het eerst voet op Surinaamse bodem zette, moet hij hoegenaamd niets geweten hebben van de Surinaamse samenleving. Suriname was op dat moment al geen kolonie meer, maar op basis van het Statuut uit 1954 een gelijkwaardig land binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Dat Statuut was een stap in een proces van steeds toenemende zelfstandigheid voor Suriname, dat begon met de instelling van de eerste volksvertegenwoordiging in Suriname in 1866, Koloniale Staten geheten.

De term volksvertegenwoordiging is een wat weidse betiteling voor een instelling waarvoor, op een bevolking van ongeveer 60.000 inwoners, slechts 296 mannen mochten stemmen. Ze wordt niettemin aangemerkt als het officiële begin van de

Een Lockheed L-1049G-55 Super Constellation van de KLM staat klaar voor vertrek van luchthaven Zanderij, 1961. Met dit type vliegtuig was Dirk in 1960 zelf naar Suriname gevlogen. Het vliegtuig had extra brandstoftanks aan de vleugeluiteinden en een verlengde neus waarin een weerradar was ingepast. Dit vergrootte de veiligheid op de lange trans-Atlantische vluchten. KLM vloog ermee van 1954 tot en met 1961. Dirk maakte deze foto vanaf het uitzwaaiterras van Zanderij.

Kwattaweg 28 in Paramaribo, de gemeubileerde woning van Willie Bos, 1961. Dirk en zijn vrienden wonen hier tijdelijk terwijl Willie Bos op reis gaat. Op de foto drinken Willie Bos, Dirk Sjaarda en Willem Schermer samen een biertje. Vijf literflessen Parbo bier, in Suriname bekend als djogo's, staan op een rijtje bij de voeten van Dirk. Willem Schermer bewaakt de sateetjes op de barbecue.

parlementaire democratie in Suriname. Vanaf dat moment kreeg Suriname geleidelijk aan steeds meer zelfbeschikkingsrecht.

Een belangrijke stap in dit proces werd in 1942 gezet, toen de contouren van de nieuwe wereldorde van na de Tweede Wereldoorlog zich begonnen af te tekenen. Koningin Wilhelmina kondigde via Radio Oranje meer zelfstandigheid aan voor de overzeese Rijksdelen. Deze belofte kreeg verder vorm tijdens de eerste Ronde Tafel Conferentie (RTC) in 1948, waarna onder meer het algemeen kiesrecht voor mannen in Suriname werd ingevoerd. In 1952 volgde een nieuwe Ronde Tafel Conferentie die uiteindelijk leidde tot het Statuut van 1954.

Over dat Statuut was stevig onderhandeld tussen Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen. Suriname wilde hierin namelijk een recht van afscheiding opnemen, wat niet goed viel bij het Nederlandse parlement. Uiteindelijk werd het recht van afscheiding niet opgenomen in het Statuut, maar feitelijk wel erkend.

De VW Kever van Dirk in de Prins Hendrikstraat, om de hoek bij Pension De Joode, zijn eerste onderkomen bij aankomst in Paramaribo, 1961. In die eerste jaren bewoont Dirk, met een paar andere ingenieurs, verschillende gemeubileerde woningen, steeds voor een relatief korte periode. De eigenlijke bewoners verkeren vermoedelijk tijdelijk buiten Suriname, Dirk en zijn vrienden passen op. Tussendoor is er Pension De Joode om op terug te vallen.

Dirk verkent Suriname

Vanaf zijn aankomst in Suriname zijn Dirk en zijn fotocamera – met aparte lichtmeter! – onafscheidelijk. Dirk is gefascineerd door vele aspecten van Suriname: de houten gebouwen, het leven in de stad, de weelderige natuur, de veelkleurige bevolking, feesten en optochten. Hiervan maakt hij duizenden foto's en dia's. Daarnaast maakt hij uitgebreid foto's van zijn

►► Bij aankomst in Suriname krijgt Dirk een lening van zijn werkgever om een auto te kunnen kopen. Het wordt een VW Kever met vouwdak, aanschafprijs Sr.Fl. 3.235. Deze auto maakt het mogelijk om uitstapjes te maken in het boeiende en voor Dirk nog mysterieuze Suriname. De Kever staat hier even stil in het plaatsje Groningen, zo'n 40 kilometer buiten Paramaribo, 1960. Huisgenoot Gerrit Hansen leunt tegen de rechterkoplamp, terwijl Dirk op de bumper heeft plaatsgenomen. Vanaf deze plek kijken zij uit over de brede Saramaccarivier.

Een uitstapje naar de bauxietmijn van Billiton op de voormalige plantage Onverdacht, 1961. Dirk staat hier nonchalant geleund tegen een dipper of trekemmer waarmee het bauxiet uit de mijn wordt geschept.

projecten en van zijn eigen sociale leven, dat zich grotendeels afspeelt in de kring van Nederlanders die wonen en werken in Suriname. Zo is er een actieve vereniging van Nederlandse ingenieurs, die onder andere rallytochten organiseert. De veelal vrijgezelle jonge ingenieurs wonen in groepjes samen en dat geldt ook voor Dirk, die in die eerste jaren op meerdere adressen in Paramaribo woont.

Zijn eerste adres is Pension De Joode aan de Rooseveltkade 38. Hier verbleven mensen die werden uitgezonden naar Suriname. Dirk maakt een paar foto's van het dagelijks leven in de gezamenlijke huiskamer. De gasten lezen de krant en zitten gezellig samen aan het ontbijt. Het pension ligt op een paar minuten lopen van de gouvernementsgebouwen en kijkt uit op de Palmentuin.

Dirk verblijft niet lang in Pension De Joode. Al spoedig maakt hij vrienden onder de jonge Nederlandse ingenieurs en samen vinden zij her en der in de stad een – steeds tijdelijk – onderkomen. Na Pension De Joode komt 'het eerste gemeubileerde huis' van de familie Karthaus in de Wicherstraat. Daarna volgen het gemeubileerde huis van Willie Bos aan de Kwattaweg en het gemeubileerde huis van de familie Slagmolen op het adres Kanastraat 8. Vrolijke foto's van het huiselijke leven in deze woningen worden in Dirks fotoalbum afgewisseld met 'flitsen uit Paramaribo' maar ook met foto's van uitstapjes naar 'het district' – het gebied buiten Paramaribo.

De getijdenwerking in de Surinamerivier is hier goed te zien, 1963. De schoener aan de Waterkant is drooggevalen. Op de voorgrond liggen onbewerkte boomstammen in de modder. De rivier is een beproefd transportmiddel voor gekapt hout uit het binnenland. Rechts zijn de witte zuilen van het Hoofdbureau van Politie zichtbaar. Tussen de schepen door hebben we zicht op de veersteiger Paramaribo – Meerzorg.

Het komt daarbij goed van pas dat Dirk direct bij aankomst in Suriname, met een door het Ministerie verstrekte lening, een auto kan aanschaffen. Hij koopt een splinternieuwe Volkswagen Kever met vouwdak en daarmee gaat hij op pad. De auto figureert op vele foto's uit die tijd, soms heel prominent en soms bescheiden op de achtergrond. Er is zelfs een foto van 'de eerste deuk'.

Een ordelijke samenleving

Het Suriname van begin jaren '60 was – bekeken met de ogen van nu – een rustige en ordelijke samenleving. Paramaribo was nog altijd een voornamelijk uit hout opgetrokken stad met een interessante mengeling van Nederlandse gevels en tropische veranda's en balkons. Het verkeer in de stad was overzichtelijk. Natuurlijk reden er auto's en bussen, maar er werd vooral veel gewandeld en gefietst. Op foto's van toen lijkt de straat altijd keurig aangeveegd en zijn de gevels netjes witgeschilderd. Tussen de houten gevels doken hier en daar de eerste modernere gebouwen op, niet zelden van de hand van architect Nagel die de nodige markante ontwerpen neerzette. Zo tekende hij voor het nieuwe hoofdkantoor, het chique hotel Torarica, de nieuwbouw van Buitensociëteit Het Park, de gereformeerde kerk, de Centrale Markt aan de Waterkant, het Diakonessenziekenhuis, Vereniging Officiers Sociëteit (vos) en het nieuwe stadion van Paramaribo. Met dergelijke gebouwen deed de moderniteit, met strakke lijnen en witgeschilderd beton, voorzichtig zijn intrede in het straatbeeld.

De bevolking van Suriname leek zich in die jaren nog keurig te houden aan de etnische scheidslijnen die als vanzelf waren ontstaan door de komst van contractarbeiders en andere migranten uit onder meer Madeira, China, India, Indonesië en het Midden-Oosten. Hierdoor kreeg Suriname een van de meest diverse bevolkingen ter wereld. De verschillende bevolkingsgroepen onderhielden de meeste sociale contacten binnen de eigen kring, bevorderd door de meegenomen religie en door nieuw opgerichte politieke partijen die langs etnische lijnen werden georganiseerd.

Bekende partijen zijn de Verenigde Hindoestaanse Partij (VHP), de van oorsprong Javaanse Kaum Tani Persatuan Indonesia, later Kerukunan Tulodo Prenatan Inggil (KTPI – Partij voor Nationale Eenheid en Solidariteit) en de van oorsprong Creoolse Nationale Partij Suriname (NPS). Toch hadden deze grotere partijen geen unieke claim op de steun van hun

natuurlijke achterban. Voortdurend staken kleinere partijen met een eigen agenda de kop op. Met name vanuit Creoolse hoek werd de Surinaamse onafhankelijkheid en een alle groepen omvattende Surinaamse identiteit gepropageerd. De meest uitgesproken partij op dit vlak was de Partij Nationalistische Republiek (PNR), in 1961 opgericht door Surinamers die in Nederland hadden gestudeerd en daar nieuwe ideeën over zelfbeschikking en nationale identiteit hadden opgedaan. De PNR bleef in zetelaantal altijd een marginale partij, maar zou de doorslag geven bij het besluit tot Surinaamse onafhankelijkheid in 1975. Zover was het begin jaren '60 echter nog lang niet.

Dirk gaat aan het werk en vindt de liefde

De door Dirk aangeschafte Kever komt goed van pas bij zijn werk. Dirk krijgt meteen een groot project van zijn senior-collega, Meindert Kingma: hij gaat toezicht houden op het werk bij Uitkijk, zo'n 25 kilometer buiten Paramaribo. Hier moet een schutsluis komen ten behoeve van de Surinaamse binnenvaart. Het werk zal uitgevoerd worden door Van Heesewijks Aannemingsbedrijf (HAB) en wordt in 1962 opgeleverd. De letters HAB en het jaartal 1962 staan nog altijd gestempeld in een betonnen voet van de brug die hoort bij de schutsluis. Dirk legt een apart fotoalbum aan voor dit project en maakt honderden foto's van het werk, van begin tot eind, van de modderpoel bij de start tot het feestje bij oplevering. Hier laat hij zien hoe vaardig hij is als fotograaf. Zijn foto's zijn haarscherp en hebben een goede compositie. Ze laten de techniek van het bouwen zien, maar ook de mensen die er aan werken.

Gedurende het werk aan de schutsluis bij Uitkijk heeft Dirk zijn toekomstige vrouw, Edith dos Ramos leren kennen. Edith is geboren en getogen in Suriname in de Portugese bevolkingsgroep die het land toen rijk was. Haar voorouders komen van het eiland Madeira. Zeker in die tijd was het in Suriname de gewoonte dat de leden van de verschillende bevolkingsgroepen een partner zochten binnen de eigen gelederen. De Portugese bevolkingsgroep was echter klein en is inmiddels vrijwel geheel opgegaan in de smeltkroes van hedendaags Suriname. Ook Edith vond haar echtgenoot buiten de eigen groep. Dirk en Edith ontmoetten elkaar op een feestje in de Kanastraat, waar Dirk toen woonde. Daarna ging het snel. Ze maakten samen leuke uitstapjes en gingen op de kookcursus 'Indische Keuken'. Uiteraard had Dirk ook hierbij zijn camera paraat.

Arbeiders bij Uitkijk poseren voor een groepsfoto, 1961. Afgezien van de gehurkte man links kijken ze allemaal recht in de camera, hun haren zorgvuldig gekamd.

Diverse arbeiders zijn bereid apart te poseren voor een portretfoto, 1961. Op verzoek van de fotograaf kijken ze dit keer niet recht in de camera, waardoor zij in gedachten verzonken lijken.

Dirk achter zijn bureau in de directiekeet bij Uitkijk, de kalender aan de muur opgeslagen op juni 1962.

De directie uit de stad is op bezoek. Dirk staat met gekruiste armen tegen het raam geleund. Aan tafel zit in het midden Meindert Kingma, de senior collega met wie Dirk bevriend raakt.

Deze arbeider bij Uitkijk is er echt even voor gaan staan. Met de emmer nog in de hand kijkt hij ons indringend aan, 1961.

Landmeters van Lareco, een dochteronderneming van de Nederlandsche Heidemij, 1961. Terwijl de landmeter ingespannen door zijn theodoliet tuurt, houdt een collega een paraplu vast om de zon uit de blik van de landmeter te weren. De man rechts hoort normaal met zijn jalon (stok) het te meten punt te markeren, maar staat nu speciaal voor de foto pal voor de landmeter. Lareco was in deze jaren actief als aannemer en ingenieursbureau. Bij de bouw van de sluis en brug bij Uitkijk werkte Lareco samen met Van Heese-wijks Aannemingsbedrijf.